

**Scenariusz lekcji języka polskiego
przygotowanej z okazji
Międzynarodowego Dnia Języka
Ojczystego**

Autorzy:

**członkowie zielonogórskiego oddziału Towarzystwa
Miłośników Języka Polskiego (pracownicy Instytutu
Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego)**

Temat: Potyczki z polszczyzną

*Nie ma nic lepszego niż język, który jest łącznikiem życia społecznego,
kluczem do wiedzy, organem prawdy i rozsądku oraz modlitwy*

Ezop – bajkopisarz grecki żyjący w VI w. p.n.e.

Informacje dla prowadzącego

Lekcja adresowana jest do uczniów klas 7-8 szkół podstawowych oraz szkół ponadpodstawowych.

Cele ogólne	<ul style="list-style-type: none">kształtowanie świadomości językowej uczniówpopularyzacja wiedzy na temat języka ojczystegouwrażliwianie uczniów na poprawne posługiwanie się polszczyzną
Cele szczegółowe, uczeń	<ul style="list-style-type: none">wymienia powody, dla których obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystegowskazuje środki językowe dostępne w języku rodzimymuzasadnia potrzebę sprawnego i poprawnego posługiwania się polszczyzną
Czas trwania	45 minut
Potrzebne materiały	informacje dotyczące Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego, quiz językowy zatytułowany „Potyczki z polszczyzną” przygotowany w formie gry Kahoot oraz film nagrany przez studentów Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego. Autorką grafik wykorzystanych w pytaniach 24-26 jest pani Sara Gawęł, studentka III roku Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej.

Przebieg zajęć

1. Rozmowa dydaktyczna o Międzynarodowym Dniu Języka Ojczystego (informacje poniżej)

Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego to święto obchodzone **21 lutego**. Zostało ono ustanowione przez UNESCO w 1999 r. dla upamiętnienia wydarzeń, do których doszło w 1952 r. w Bangladeszu (zginęło wówczas pięciu studentów domagających się nadania ich językowi rodzimemu – bengalskiemu – statusu języka urzędowego).

Data ta ma nie tylko upamiętniać przywołane wydarzenia, ale także przypominać o różnorodności językowej i uświadamiać, że język to najpotężniejsze narzędzie ochrony i rozwoju wspólnego dziedzictwa kulturowego ludzkości.

Z obchodami MDJO wiążą się ogólnopolskie działania pod patronatem Rady Języka Polskiego, Narodowe Centrum Kultury i Prezydent RP. Przykładem jest kampania społeczno-edukacyjna *Ojczysty – dodaj do ulubionych* (<https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/o-kampanii>), połączona z debatą w Pałacu Prezydenckim oraz uroczystym wręczeniem medalu *Zasłużony dla polszczyzny*. Tym niezwykle odznaczeniem zostali uhonorowani m.in.: Walery Pisarek (2012), Jadwiga Puzynina (2013), Jan Miodek (2014), Anna Dymna (2015), Jerzy Bartmiński (2016). Kampania *Język polski jest a-ę* (<https://www.youtube.com/watch?v=EbsxnXZA4I8>), to kolejny przykład projektu związanego z obchodami MDJO. Jej celem jest ochrona znaków diakrytycznych i przeciwdziałanie nieużywaniu charakterystycznych polskich liter.

2. Zabawy językowe „Potyczki z polszczyzną”

Nauczyciel prezentuje uczniom nagranie przygotowane przez studentów Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego (<https://www.youtube.com/watch?v=WExecFHUr18>), a następnie wyświetla grę Kahoot (instrukcja gry podana jest w punkcie 2a).

Proponowane zadania odnoszą się do wiedzy dotyczącej różnych elementów systemu języka, zasobu wiadomości historycznoliterackich, wymagają także kreatywnego myślenia i poczucia humoru.

Część językoznawcza obejmuje pytania odnoszące się do znajomości:

- różnicowania regionalnego polszczyzny (pytania 2-4; 6-8),
- frazeologizmów (pytania 24-26),
- różnicowania stylowego polszczyzny (33-36)
- sposobu tworzenia nazw mieszkańców (pytania 20-22),
- archaizmów (pytania 15-18),
- eponimów (pytania 28-31).

Pytania odwołujące się do wiedzy historycznoliterackiej dotyczą:

- autorstwa i treści tekstów poetyckich (pytania 27-30 oraz 37-40).

W doborze tekstów literackich uwzględnione zostało ogłoszenie 2023 rokiem Aleksandra Fredry i Wisławy Szymborskiej.

Większość zadań polega na **wyborze jednej prawidłowej odpowiedzi** z przedstawionych możliwości. W pytaniach 37-40 należy **poukładać** cytaty literackie w odpowiedniej kolejności (Kahoot rozpozna prawidłowe odpowiedzi). Pytania 2-4 ilustrowane są materiałem filmowym.

Grę można potraktować jako rywalizację indywidualną lub zespołową między uczniami (nagrodą w takiej rywalizacji może być ocena celująca z aktywności). Maksymalna liczba uczestników jednej rozgrywki to 40 osób.

Pytania z poszczególnych kategorii rozdzielone są slajdami wyjaśniającymi terminy nadrzędne dla danej konkurencji. Czas ich wyświetlenia zależy od nauczyciela. Aby przejść do pytania, należy nacisnąć przycisk z napisem ROZUMIEM umieszczony w prawym górnym rogu ekranu.

TREŚĆ GRY

1. **SLAJD: DIALEKTY** Język polski jest zróżnicowany terytorialnie. Na jego obszarze występuje kilka dialektów i jeden język regionalny.

2. **Po jakimu mówią? (materiał filmowy)**

po śląsku po podhalańsku po kaszubsku

3. **Po jakimu mówią? (materiał filmowy)**

po śląsku po podhalańsku po kaszubsku

4. **Po jakimu mówią? (materiał filmowy)**

po śląsku po podhalańsku po kaszubsku

5. **SLAJD: REGIONALIZM** – wyraz (lub inny element języka) używany tylko w jakiejś części obszaru danego języka narodowego.

6. **Poznańskie szagówki, podlaskie kartacze, kaszubskie plince robi się przede wszystkim z:**

ziemniaków kaszy mąki

7. **O śląskiej wodzience powstała piosenka, w której mowa o tym, że ta potrawa „to ósmy świata cud”. Taki entuzjazm wzbudza:**

napój sos zupa

8. **Zupa na kwaśnym mleku lub maślanca z czosnkiem, kminkiem, solą i pieprzem podawana jest na Śląsku Cieszyńskim pod nazwą:**

chuda jewa cienka baśka tłusty jadam

9. **SLAJD: Czyje to słowa?**

10. **Lecz Ty? lecz ja? uderzmy w sądne pienie, nawołując: „Ciesz się późny wnuku!”
Jękły głuche kamienie – Ideal sięgnął bruku**

Aleksander Fredro Adam Mickiewicz Juliusz Słowacki Cyprian Kamil Norwid

11. Kto jest autorem słów: „Zapytałeś mnie czy pisać wiersze i nie wiesz czemu milczę”?

Adam Asnyk Tadeusz Różewicz Maria Konopnicka Wisława Szymborska

12. Kto jest autorem słów: „Wolność, Tomku, w swoim domku”?

Adam Mickiewicz Aleksander Fredro Cyprian Kamil Norwid Jan Kochanowski

13. Kto jest autorem słów: „Spójrzcie, jaka wciąż sprawna, jak dobrze się trzyma w naszym stuleciu nienawiść”?

Olga Tokarczuk Wisława Szymborska Czesław Miłosz Tadeusz Różewicz

14. SLAJD: ARCHAIZMY Archaizm [gr. *archaios* 'dawny'] to wyraz, forma wyrazu, konstrukcja składniowa, które wyszły z użycia. Archaizmy znajdujemy zwykle w tekstach dawnych.

15. P. Dobrójska do Klary z nieukontentowaniem: Czy ty się nudzisz? / A. Fredro, *Śluby panięskie!* Nieukontentowanie to:

niezadowolenie niezrozumienie wściekłość

16. W małżeńskim ciężko stanie: Pan zaś, mówiąc między nami, / Masz pedogrę / A. Fredro, *Zemsta!* Pedogra to:

awersja do dzieci przewlekła choroba układu moczowego niespokojność nóg

17. W me komnaty ćwik się wkrada, / A ten milczy, nie powiada! / A. Fredro, *Zemsta!* Ćwik to:

insekt, rodzaj karaczana ziąb, mroźne powietrze śmiałek, sprytny człowiek

18. Jam go beształ, mieszał z błotem, / On traktament miał dać potem; / A. Fredro, *Zemsta!* Traktament to:

łapówka, wziętka odwet, złe traktowanie poczęstunek, biesiada

19. SLAJD: NAZWY MIESZKAŃCÓW Nazwy mieszkańców to formy pochodne od nazw własnych. Tworzymy je najczęściej za pomocą dwóch przyrostków: -anin i -czyk (w formach żeńskich są to odpowiednio: -anka i -ka).

20. Która nazwa mieszkańca Babimostu jest poprawna?

babimostczanin babimosszanin babimojszczanin

21. Która nazwa mieszkańca Tarnawy Krośnieńskiej jest poprawna?

tarnianin tarnawianin tarnokrościanin

22. Która nazwa mieszkańca Nowego Kramaska jest poprawna?

kramszczanin nowowkramszczanin kramsczanin

23. **SLAJD: ZWIĄZKI FRAZEOLÓGICZNE** to utrwalone w danym języku połączenia wyrazów, których znaczenie nie wynika ze znaczeń tych wyrazów, np. **poszło jak z płatka**, czyli szybko, sprawnie.

24. Kiedy ktoś podsycił trwający spór lub konflikt, mówimy, że dołał do ognia.

oliwy wody benzyny

25. Kiedy coś zaistniało za późno i nie jest już potrzebne, mówimy: po obiedzie.

buraczki musztarda deser

26. Kiedy nie pozwalamy nikomu wtrącać się do swojego życia, to nie dajemy sobie w dmuchać.

kaszę ryż kij

27. **SLAJD: EPONIMY** Eponim to wyraz lub wyrażenie utworzone od nazwy własnej, np. *dżul* od nazwiska angielskiego fizyka Joule'a. Eponimy wchodzą w zakres związków frazeologicznych.

28. Przerazająca wiadomość informująca o wielkim nieszczęściu to *hiobowa wieść*.

prawda fałsz

29. Powiedzenie *wyjść po angielsku* odnosi się do sytuacji, w której ktoś wymyka się niepostrzeżenie, bez pożegnania.

prawda fałsz

30. Frazeologizm *rymy częstochowskie* używamy, kiedy ktoś pięknie rymuje, pisze wierszem najwyższej wartości artystycznej.

prawda fałsz

31. Frazeologizm *homeryczny/homerycki śmiech* oznacza krótki, nieszczerzy i cichy śmiech.

prawda fałsz

32. **SLAJD: STYLISTYKA** zajmuje się opisem i analizą stylów językowych. Bada sposoby ukształtowania wypowiedzi, analizuje tekst pod względem celowości, przydatności i stosowności użytych w nim środków językowych.

33. Proszę wstawić wyraz pasujący do stylu tekstu.

W przypadku energetyki jądrowej największe praktyczne znaczenie ma wymuszone, polegające na uderzeniu wiązki neutronów o odpowiedniej energii w atom promieniotwórczego pierwiastka. (<https://przystaneknauka.us.edu.pl/artukul/blaski-i-cienie-energetyki-jadrowej>)

rozklekotanie się rozszczerzenie połupanie

34. Proszę wstawić wyraz pasujący do stylu tekstu.

Ogród pana Błyszczyńskiego zielenieje na wymroczu,
Gdzie się cud rozrasta w zgrozę i bezprawie.
Sam go wywiódł z nicości swych oczu
I utrwalił na podśnionej drzewom trawie. (<https://literat.ug.edu.pl/lesman/panbe.htm>)

błyszczydlami spojrzeniem konstatacją

35. Proszę wstawić wyraz pasujący do stylu tekstu.

Parlament Rzeczypospolitej Polskiej:
- zważywszy, że język polski stanowi podstawowy element narodowej tożsamości i jest
dobrem narodowej kultury (...) uchwała ustawę.
(<https://rjp.pan.pl/deutsh/195-ustawa-z-dn-7-padziernika-1999-r-o-jzyku-polskim>)

niniejsza powyższą ważną

36. Proszę wstawić wyraz pasujący do stylu tekstu.

Solidarność powinniśmy postrzegać jako jedną z kluczowych zasad stosunków
międzynarodowych. Solidarność zawiera w sobie poszanowanie tego, co.....
i zarazem gotowość niesienia pomocy innym.
(<https://www.prezydent.pl/kancelaria/archiwum/archiwum-aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2005/przemowienie-prezydenta-rp-na-sesji-zgromadzenia-ogolnego-onz,29092,archive>)

dziwaczne odmienne odróżnialne

37. Ułóż cytaty we właściwej kolejności.

Jeśli nie chcesz mojej zguby, krokodyla daj mi luby

38. Ułóż cytaty we właściwej kolejności.

Nic dwa razy się nie zdarza i dlatego z tej przyczyny zrodziliśmy się bez wprawy i pomrzemy
bez rutyny

39. Ułóż cytaty we właściwej kolejności.

Co waćpan robisz? Ryby sobie łowię. Ależ mospanie, mnie kapie na głowę!

40. Ułóż cytaty we właściwej kolejności.

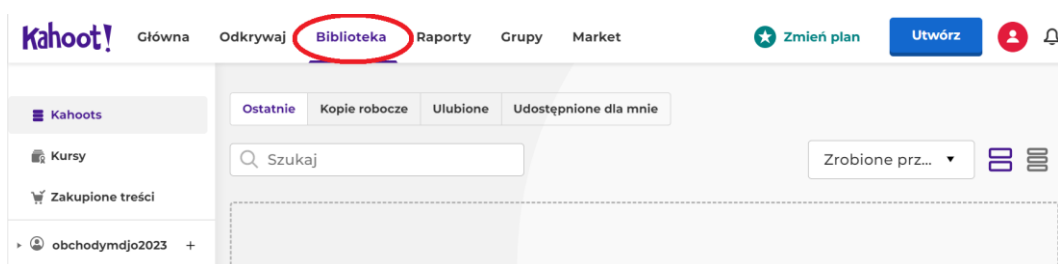
Niech się dzieje wola nieba, z nią się zawsze zgadzać trzeba

2a. Instrukcja obsługi gry *Potyczki z polszczyzną* na stronie Kahoot.com

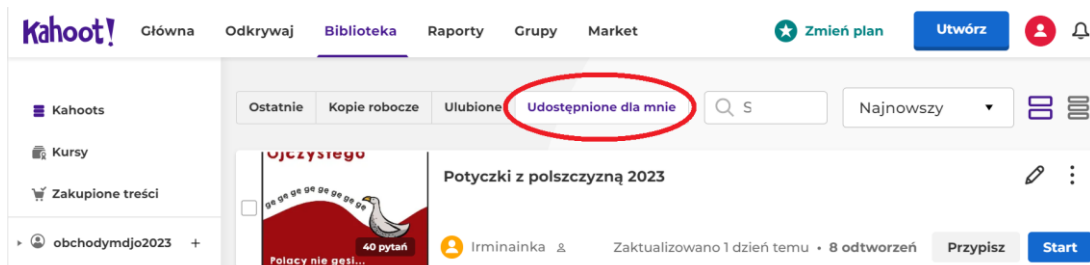
Przed przystąpieniem do gry warto zapytać uczniów, czy mają zainstalowaną w telefonach aplikację Kahoot (pobiera się ją bezpłatnie). Do gry można także dołączyć, wchodząc na stronę internetową kahoot.com i podając PIN gry (patrz niżej). O pomoc

techniczną przy rozegraniu Kahoota warto poprosić uczniów, którzy prawdopodobnie znają grę.

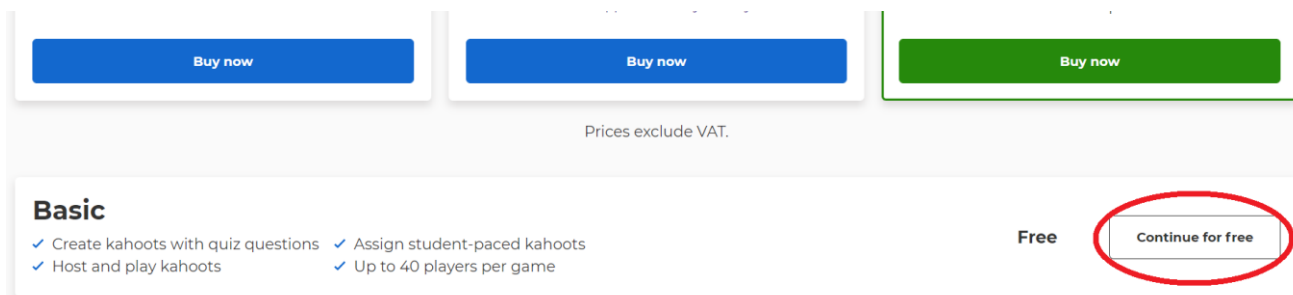
- A. Na potrzeby przeprowadzenia lekcji okolicznościowej z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego stworzone zostało konto na stronie <https://kahoot.com/> (jeśli strona otwiera się w języku angielskim, warto uruchomić opcję „przetłumacz automatycznie”, klikając prawym przyciskiem myszy w dowolnym miejscu strony).
- B. Po wejściu na stronę <https://kahoot.com/>, proszę kliknąć ikonkę ZALOGUJ (Log In) i zalogować się, używając danych:
 - a. Nazwa użytkownika: obchodymdjo2023@gmail.com
 - b. Hasło: uniwersytet
- C. Po zalogowaniu proszę wybrać w górnym panelu zakładkę BIBLIOTEKA:

- D. Gra *Potyczki z polszczyzną* będzie widoczna w sekcji UDOSTĘPNIONE DLA MNIE.

- E. Jeśli Kahoot wyświetli zachętę do wykupienia płatnej wersji konta, proszę zejść w dół ekranu i wybrać opcję CONTINUE FOR FREE.

- F. Grę uruchamia się przyciskiem GRAJ. Następnie należy kliknąć przycisk ROZPOCZNIJ. Pojawi się okno z komunikatem o wyborze trybu gry (indywidualny, czyli tryb klasyczny, lub zespołowy).

- G. Po wyborze trybu gry na ekranie pojawi się kod PIN. Uczniowie używają go, by dołączyć do gry za pośrednictwem telefonów komórkowych lub laptopów/komputerów.
 - H. Zadaniem nauczyciela jest wyświetlanie kolejnych pytań przy użyciu przycisku DALEJ. Zwycięzca gry zostanie wskazany automatycznie.
3. Podsumowanie zajęć, ocena pracy i aktywności uczniów, rozmowa o ewentualnych zaskakujących dla uczniów zadaniach/odpowiedziach, zachęta do posługiwania się poprawną polszczyzną.

UWAGI:

Szczegółowe rozwiązania techniczne dotyczące sposobu prezentowania materiałów zależą od trybu przeprowadzania lekcji (stacjonarny lub zdalny). Lekcję można wykorzystać na godzinie wychowawczej lub innym przedmiocie humanistycznym.